

IZVJEŠTAJ

Izložba „Nestala djela“ i Panel diskusija „Borba protiv krijumčarenja kulturnim dobrima u Bosni i Hercegovini“

TUZLA, 30. NOVEMBAR 2023.

Centar protiv krijumčarenja umjetninama-CPKU je uz podršku Misije OSCE u Bosni i Hercegovini u Međunarodnoj galeriji portreta Tuzla, 30. novembra 2023. godine, otvorio izložbu pod nazivom „Nestala djela“. Izložba je do sada predstavljena javnosti 2016. godine u Umjetničkoj galeriji Bosne i Hercegovine, te 2021. godine u Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine. Na izložbi su predstavljeni prazni okviri sa reprodukcijama umjetničkih djela koja su nestala u posljednje četiri decenije iz javnih i privatnih kolekcija. Podaci o ovim kao i o drugim nestalim djelima u Bosni i Hercegovini se nalaze u Bazi podataka nestalih umjetnina CPKU / www.cpkul.org/. Informativni panoi koji su sastavni dio predmetne izložbe sadržavaju informacije o sadržaju međunarodnih konvencija o zaštiti kulturne baštine čiji je potpisnik Bosna i Hercegovina, sadržaji poslaničkih pitanja upućenih od strane državnog zastupnika gospodina Saše Magazinovića, pitanje sigurnosti i upravljanja granicom sa posebnim osvrtom na krijumčarenje umjetnina i kulturnih dobara, uništavanje arheoloških nalazišta i ilegalnom trgovinom artefakata uključujući tematsko saopštenje Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine, korištenju metal detektora za pljačku arheoloških nalazišta, zapljena i povrat

Učesnici Panel diskusije „Borba protiv krijumčarenja kulturnim dobrima u Bosni i Hercegovini“, novembar 2023.

pokretnih kulturnih dobara, kao i sadržaj ICOM-ove Crvene liste – Potencijalno ugroženih predmeta kulturne baštine Jugoistočne Europe. Poslije otvorenja izložbe na kojoj su bili prisutni mnogobrojni posjetioci i medijske kuće, uslijedila je Panel diskusija **“Borba protiv krijumčarenja kulturnim dobrima u Bosni i Hercegovini”**. Događaj je organizovan i u povodu obilježavanja Međunarodnog dana borbe protiv nedozvoljene trgovine kulturnim dobrima koji se obilježava 14. novembra a koji je ustanovljen od strane UNESCO u znak sjećanja na potpisivanje Pariške Konvencije iz 1970. godine, kao prvog instrumenta Međunarodnog prava za zaštitu kulturnih dobara. Partneri i organizatori događaja su bili Centar protiv krijumčarenja umjetninama-CPKU, Misija OSCE u Bosni i Hercegovini, International Republican Insitut-IRI i Centar za kulturu Tuzla.

Na ceremoniji otvorenja izložbe prisutnima su se obratili Dženan Jusufović, predsjednik Centra protiv krijumčarenja umjetninama, Szabolcs Tuncsik, Senior Police Adviser Misije OSCE-a u Bosni i Hercegovini i Almedina Karić program menadžer International Republican Institut-IRI. U svom govoru gospodin Szabolcs Tuncsik između ostalog je izjavio: *„Želim izraziti iskrenu zahvalnost našim partnerima i suorganizatorima, Centru protiv krijumčarenja umjetninama i International Republican Insitut – IRI na njihovim predanim naporima kako bi se današnji događaj ostvario. Umjetnost u svim svojim oblicima ima moć da premosti granice, pokrene dijalog i ujedini ljude iz različitih sfera života. Pored toga, zbirka umjetničkih djela je važno kulturno dobro i predstavlja sastavni dio kulturne i historijske baštine društva kao zajednička memorija, vjerovanja i običaja zajednice...svjedočimo uznemirujućem porastu ilegalne trgovine umjetninama, gdje se od društava krađu njihova kulturna blaga....Neka utisci koje ponese odavde danas pridonesu sigurnijoj budućnosti za svijet umjetnosti i kulture Bosne i Hercegovine...“*

Drugi dio je bio posvećen panel diskusiji na temu: „**Borba protiv krijumčarenja kulturnim dobrima u Bosni i Hercegovini**“. Na Panel diskusiji je uz stručno vođenje od strane Admira Arnautovića, portparola Tužilaštva Tuzlanskog kantona učešće je uzelo 40 predstavnika iz 29 najznačajnijih institucija Bosne i Hercegovine čiji je profesionalni interes posvećen borbi protiv ilegalne trgovine umjetninama. Time je potvrđeno da se radi o temi koja je nezaobilazna za pitanje kulturnog identiteta, ali i zaštiti kulturnih dobara i umjetničkih djela iz privatnih i javnih kolekcija, kao i arheoloških nalazišta koji su na udaru organizovanog kriminala, kako u Bosni i Hercegovini, tako i unutar europskih i vaneuropskih prostora.

Nakon pozdravnih riječi predsjednika CPKU, Dženana Jusufovića, učesnicima se video linkom obratio Siniša Šešum, direktor UNESCO Bosne i Hercegovine, potencirajući potrebu saradnje između muzeja, ujedno podsjećajući na značaj i važnost postojanja Centra protiv krijumčarenja umjetninama za Bosnu i Hercegovinu. Nakon toga, prisutnim se obratio Szabolcs Tuncsik - Senior Police Adviser u Misiji OSCE u Bosnu i Hercegovinu, uputivši riječi zahvalnosti na pozivu za učešće pohvalivši posvećenost Centra protiv krijumčarenja umjetninama-CPKU u realizovanim aktivnostima u prošlosti. Sanja Fitzgerald Program Officer u Misiji OSCE u Bosni i Hercegovini je rezimirala saradnju sa Centrom protiv krijumčarenja umjetninama o ovoj tematici ocjenjujući ga izvanrednim. Ona je u svom daljnjem izlaganju podsjetila učesnike na nekoliko

zajedničkih projekata koje je Misija OSCE-a Bosne i Hercegovine realizovala u saradnji sa Centrom protiv krijumčarenja umjetninama: publikovanje materijala u cilju podizanja svijesti javnosti, objavljivanje video-klipa kao upozorenje na ilegalnu trgovinu umjetninama, štampanje Priručnika o uvozu i izvoru umjetnina u Bosni i Hercegovini namjenjenog graničnoj policiji i carini, organizovanje edukacija za nosioce pravosudnih funkcija u saradnji sa Centrom za edukaciju sudija i tužilaca u Republici Srpskoj i Centarom za edukaciju sudija i tužilaca Federacije Bosne i Hercegovine. Dalje je istaknuta saradnja sa Agencijom za školovanje i stručno usavršavanje kadrova Mostar - AEPTM, saradnja sa Agencijom za istrage i zaštite-SIPA u vidu aktiviranja broja Krimolovac za prijave u vezi saznanja o mogućim krađama, uništavanju i prodaji kulturnih dobara, kao i saradnja sa Graničnom policijom, Upravom za indirektno oporezivanje, Intrepolovom kancelarijom u Bosni i Hercegovini i dr.

Almedina Karić program menadžer International Republican Institut-IRI je u svom izlaganju potencirala na potrebi međusektorske saradnje, kao i potrebi za sistematsko rješavanje problema nestanka, krađe i uništavanja kulturnog identiteta uz isticanje daljnje podrške aktivnostima Centra protiv krijumčarenja umjetninama.

Mirzah Fočo, executive officer Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine je istakao važnost inventarizacije kulturne baštine, te potrebi zaštite ne samo umjetničkih djela, nego i arheoloških lokaliteta, zahvalivši se na inicijativi i aktivnostima koje provodi Centar protiv krijumčarenja umjetninama koji je prepoznatljiv u Bosni i Hercegovini kao i šire kao organizacija koja aktivno djeluje na polju zaštite kulturnih dobara i borbi protiv krijumčarenja kulturnim dobrima.

Predsjednik CPKU Dženan Jusufović je u izlaganju predstavio rad i aktivnosti Centra protiv krijumčarenja umjetninama, od 2014. godine do danas, referirajući se na najznačajnije događaje i programske aktivnosti koje su realizovane u navedenom periodu. Naveo je da je CPKU od strane domaćih i međunarodnih partnera prepoznat kao najvažnija kontakt tačka kada je u pitanju borba protiv krijumčarenja umjetninama u Bosni i Hercegovini. U finalnom dijelu ekspozice je istakao važnost borbe protiv organizovanog kriminala povezanog sa trgovinom kulturnim dobrima od kojih se finansiraju kriminalne organizacije kao i terorističke organizacije, što dovodi do direktnog ugrožavanja sigurnosti. Nedoželjena trgovina kulturnim dobrima podrazumjeva krađu, uništavanje ili nezakonit prijenos kulturnih dobara kao što su spomenička, arheološka, antropološka, umjetnička i dokumentarna djela ili njihovi dijelovi. Grupa za organizovani kriminal britanske Metropolitan policije i INTERPOL-a procjenjuju da profit od ilegalne trgovine antikvitetima iznosi između 300 miliona i 6 milijardi dolara godišnje. Prema dostupnim informacijama ISIL je od pljačke i krijumčarenja antikvitetima zarađivao između 150 i 200 miliona dolara godišnje. Prisutni su upoznati i sa informacijom da je u novembru 2023. godine u Mexico City-u održan sastanak gdje su UNESCO i Kancelarija Ujedinjenih nacija za droge i kriminal-UNODC pokrenuli kampanju pod nazivom "Zaštitite svoje nasjede", tražeći da se nezakonita trgovina kulturnim dobrima prepozna kao globalni sigurnosni problem. Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala-UNTOC, navodi da je ovaj zločin povezan sa finansiranjem terorizma, organizovanog kriminala, nedozvoljene trgovine drogom i vatrenim oružjem, pranjem para i korupcijom. Predsjednik CPKU je istakao važnost formiranja "Jedinstvene baze podataka nestalih umjetnina" na nivou Bosne i Hercegovine, usvajanje zakonodavnog okvira kojim se uređuje popis umjetničkog fundusa, usklađivanje zakonodavstva u oblasti muzeologije i galeristike na različitim administrativno upravnim nivoima kao i formiranje "Specijalizovane policijske jedinice za umjetnine" u skladu sa Rezolucijom Generalne skupštine Ujedinjenih nacija broj 73/130 iz decembra 2018. godine. Ova Rezolucija poziva sve države članice da uz pomoć INTERPOL-a formiraju "Specijalizovane policijske jedinice za umjetnine", istodobno ističući važnost postojanja i povezivanja "Jedinstvene baze podataka o nestalim djelima" sa bazama INTERPOL-a. Prilikom osnivanja 2014. godine, Centar protiv krijumčarenja umjetninama je definisao četiri ciljne grupe sa kojima će provoditi aktivnosti u pravcu suzbijanja ilegalna trgovina umjetninama: 1. Policija, granična policija, carina 2. Tužilaštvo i sudstvo 3. Resorna ministarstva kulture, institucije u oblasti kulture, nevladin sektor i privatni kolekcionari, javnost 4. Zakonodavna i izvršna vlast, te je istakao važnost nastavka dosadašnjih aktivnosti kroz provođenje obuka kao i podizanja svijesti javnosti kada je u pitanju ova problematika. Naglasio je važnost postojanja Baze nestalih umjetnina Centra protiv krijumčarenja umjetninama koja je javna i dostupna svima a u kojoj se na osnovu podnesenih prijava nadležnim organima nalazi potraga za 188 umjetnina. Na kraju se zahvalio partnerima, saradnicima, učesnicima panel diskusije, te Misiji OSCE u Bosni i Hercegovini kao strateškom partneru CPKU. Ovo je bila prilika i da se najavi niz aktivnosti u 2024. godini koje Centar protiv

krijumčarenja umjetninama planira realizovati sa svojim domaćim i međunarodnim partnerima u okviru obilježavanja 10 godina postojanja.

Aida Vežić, predsjednica Balkanske mreže muzeja-BMN je predstavila projekat Aurora, koji je finansiran od strane Europske komisije, a koji za glavni cilj ima povećanje efikasnosti u brzom prepoznavanju ukradenih umjetničkih djela i kulturnih dobara, naglašavajući da se radi o transnacionalnom problemu, kojeg treba riješiti jačanjem preventivnih aktivnosti naglasivši jasnu podršku aktivnostima koje provodi Centar protiv krijumčarenja umjetninama.

Alma Leka, predsjednica ICOM Bosne i Hercegovine se zahvalila na pozivu i svemu što je do sada po pitanju zaštite kulturnih dobara i borbe protiv krijumčarenja umjetninama uradio CPKU za Bosnu i Hercegovinu, ujedno najvljujući zajedničku suradnju kroz realizaciju različitih projekata. U nastavku izlaganja predstavila je detaljnije sadržaj Crvene liste – Potencijalno ugroženih predmeta kulturne baštine Jugoistočne Europe uz historijski presjek aktivnosti ICOM-a, od osnivanja 1946. godine do danas.

Vedran Alidžanović, tužilac Odsjeka za korupciju, privredni kriminal i poreznu utaju Tužilaštva Tuzlanskog kantona analizirao je kvalifikacije krivičnih djela u važećem zakonodavstvu i praktičnoj primjeni u sprovođenju istražnih radnji. Alidžanović je potvrdio da četiri krivična zakona državni, entitetski i distrikt Brčko, predstavljaju solidnu krivično-pravnu osnovu, ali da je potrebno krivično-pravnu zaštitu uvesti i kroz konvencijsko pravo, te kao zaključak predložio jačanje svijesti o značaju borbe protiv ilegalne trgovine umjetninama, pohvalivši već postojeće projekte edukacije nosioca pravosudnih funkcija koje realizuje Centar protiv krijumčarenja umjetninama u saradnji sa Centrom za edukaciju sudija i tužilaca Republike Srpske i Centrom za edukaciju sudija i tužilaca Federacije Bosne i Hercegovine, uz podršku Misije OSCE-a u Bosni i Hercegovini. Na kraju je istakao da je potrebno nastaviti sa obukama kadrova za provođenje zakona.

Damir Jahić, policijski službenik Agencije za istrage i zaštitu – SIPA je predložio pokretanje inicijative za formiranje kontakt tačke na državnom nivou kao specijalizovane jedinice za umjetnine. Istakao je i postojanje problema deponovanja zaplijenjenih umjetničkih djela.

Rešad Fejzić, istražitelj Federalne uprave policije je insistirao na povećanju razmjene podataka i istakao je važnost postojanja baze nestalih umjetnina koju je izradio Centar protiv krijumčarenja umjetninama. Eldar Jahić, inspektor Granične policija Bosne i Hercegovine predložio je uvrštavanje umjetničkih djela i kulturnih dobara na postojeću bazu Interpol-a, koja već funkcioniše po pitanju detekcije lica, vozila i dokumenata.

Dejan Pupiće, instruktor za specijalističku obuku Agencije za školovanje i stručno usavršavanje kadrova Mostar – AEPTM, istakao je edukaciju policijskih tijela kao ključnog elementa za povećanje svijesti o značaju zaštite kulturnih dobara i umjetnina, te potrebu da se poboljša krivično-pravni aspekt u ovoj oblasti. On se osvrnuo i na aktivnosti Agencije koju predstavlja, a koja je provela dvije regionalne obuke uz podršku CPKU i Misije OSCE BiH.

Dragan Mioković, predsjednik Komisije za sigurnost Predstavničkog doma Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine je istakao nedostatak političke volje za intervencijom u oblasti zaštite kulturne baštine i borbe protiv krijumčarenja kulturnim dobrima. Izrazio je i otvorenost za saradnju u rješavanju ove problematike pozvavši predstavnike Centra protiv krijumčarenja umjetninama na sastanak kako bi precizirali buduće aktivnosti vezane za navedenu problematiku a u svrhu poboljšanja stanja u ovoj oblasti.

Na Panel diskusiji bilo je i riječi o aktivnostima poduzetim po pitanju povrata umjetničkog djela “Magdalena” autora Đoke Mazalića. Riječ je o djelu iz privatne kolekcije porodice Mulabdić koje je odlukom Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine 5. februara 2014. godine proglašeno Nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine. Prijava za nestanak ovog djela je podnesena 2006. godine. Ovo djelo je locirano na teritoriji Srbije. Nalazi se na INTERPOL-ovom spisku umjetnina za kojim se traga. Prema informacijama sa kojim raspolaže CPKU, slika “Magdalena” je krajem decembra 2022. godine, predana Službi za borbu protiv organizovanog kriminala-SBPOK u Beogradu. Formiran je predmet koji se nalazi u Specijalnom tužilaštvu za organizovani kriminal Republike Srbije a slika se trenutno nalazi u jednom od muzeja u Srbiji na utvrđivanju njene autentičnosti. Iako Bosna i Hercegovina na svojoj strani ima sve potrebne dokumente kojima se dokazuje vlasništvo nad istom, ovo djelo još uvijek nije vraćeno u matičnu zemlju. Podršku CPKU i porodici Mulabdić kada je u pitanju ovo umjetničko djelo jedino je dao državni poslanik Saša Magazinović koji se aktivno uključio u rješavanje ovog problema i vraćanja djela “Magdalena” Bosni i Hercegovini. Na panel diskusiji je ponovo ukazan problem na ovaj slučaj, te se tražilo angažovanje i uključenje državnih organa, kako bi se Nacionalni spomenik Bosne i Hercegovine, umjetničko djelo “Magdalena” vratilo svojoj matičnoj državi, odnosno svojim vlasnicima porodici Mulabdić.

Na kraju Panel diskusije istaknuto je da će zaključci i preporuke koje se budu donijele ovdje poslužiti kao smjernice za budući rad državnih organa u Bosni i Hercegovini kada je u pitanju borba protiv krijumčarenja kulturnim dobrima i zaštita kulturnih dobra u Bosni i Hercegovini.

Aktivno učešće na Panel diskusiji uzeli su predstavnici: Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine, UNESCO Bosne i Hercegovine, Misija OSCE u Bosni i Hercegovini, Centra protiv krijumčarenja umjetninama, International Republican Institut-IRI, International Council of Museums-ICOM Bosne i Hercegovine, Komisije za sigurnost Predstavničkog doma Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine, Republičkog zavoda za zaštitu kulturno-istorijskog i prirodnog naslijeđa Republike Srpske, Zavoda za zaštitu kulturno povijesne baštine HNŽ, Kantonalnog tužilaštva Tuzlanskog kantona, Granične policije Bosne i Hercegovine, Službe za poslove sa strancima, Agencije za istrage i zaštitu-SIPA, Uprave za indirektno oporezivanje-UIO, Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske, Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova, Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo, Ministarstva unutrašnjih poslova Zapadnohercegovačke županije, Ministarstva unutrašnjih poslova Tuzlanskog kantona, Agencije za školovanje i stručno usavršavanje kadrova Mostar-AEPTM, Umjetničke galerije Bosne i Hercegovine, Muzeja istočne Bosne, Centra za kulturu Tuzla, Arhiva Tuzlanskog kantona, Narodne i univerzitetske biblioteke Derviš Sušić Tuzla, Balkanska mreža muzeja-BMN, predstavnici akademske zajednice, nevladinog sektora, medija i dr.

Zaključci i preporuke

1. Upostavljanje državnog registra nestalih umjetnina u skladu sa međunarodnim standardima;
2. Formiranje Komisije za restituciju otuđenih kulturnih dobara iz Bosne i Hercegovine u skladu sa međunarodnim Konvencijama;
3. Usvajanje i primjena zakonodavnog okvira kojim se uređuje popis umjetničkog fonda, kao ključne komponente upravnih tijela u javnim ustanovama i održavanje profesionalnog inventara i kontrole kolekcija – redovan popis inventara je ključni alat za zaštitu umjetničkog fonda kojim raspolažu institucije u borbi protiv ilegalne trgovine umjetninama;
4. Uspostavljanje koordinacije i intenziviranje razmjene informacija između zainteresovanih aktera borbe protiv ilegalne trgovine umjetninama u Bosni i Hercegovini, zemljama regije, zemljama članicama Europske unije ali i onih koje to nisu, te globalne informacijske mreže o ugroženim kulturnim dobrima i umjetninama, koji su predmet ilegalne trgovine i krijumčarenja uz posredovanje Centra protiv krijumčarenja umjetninama i Misije OSCE-a u Bosni i Hercegovini;

5. Organizovanje obuka i edukacija za pripadnike policijskih snaga, nosioca pravosudnih funkcija, osoblja u muzejima, galerijama, arhivima, bibliotekama, zavodima za zaštitu kulturnih dobara, ministarstvima kulture u saradnji sa Centrom protiv krijumčarenja umjetninama i Misijom OSCE-a u Bosni i Hercegovini;
6. Formiranje specijalizovane policijske jedinice za umjetnine, kao jedan od uslova uspjeha i efikasnosti represivnih mjera (razotkrivanje kriminalnih mreža) i povećanje nivoa razmjene informacija između istražnih organa na različitim nivoima njihovog djelovanja, a vezano za postojeće krivične prijave o ukradenim umjetninama;
7. Intenziviranje istrage na osnovu krivičnih prijava koje su zaprimljene od strane muzeja, galerija, privatnih kolekcionara, slikara, privatnih ateljea, udruženja i sl. kako bi se pronašli počinioci i ukradene umjetnine i kulturna dobra vratila legalnim vlasnicima;
8. Usklađivanje zakonodavstva u oblasti muzeologije i galeristike na različitim administrativno-upravnim nivoima (kantoni, distrikt Brčko, entiteti, državni nivo) u smislu unifikacije kategorizacije umjetnina i kulturnih dobara;
9. Usklađivanje krivičnog zakonodavstva u Bosni i Hercegovini radi lakšeg sprovođenja istraga i vođenja krivičnih postupaka protiv počinitelja krivičnih djela povezanih sa krađom i ilegalnom trgovinom kulturnih dobara;
10. Preporuka nadležnim ministarstvima kako bi ista ostvarila uvid o stanju u institucijama iz oblasti kulture, koje posjeduju zbirke umjetnina i kulturnih dobara, po pitanju inventara, fizičke i tehničke zaštite objekata, kadrovske osposobljenosti, kroz dotavljanje redovnih izvještaja;
11. Pokretanje inicijative o donošenju propisa o korištenju metal detektora po uzoru na "Zakon o nasljeđu"(Code du patrimoine) Republike Francuske član L542-1 u kome je navedeno : „Niko ne može koristiti opremu koja omogućava otkrivanje metalnih predmeta, u svrhu istraživanja spomenika i predmeta koji mogu biti od interesa za prahistoriju, historiju, umjetnost ili arheologiju, a da prethodno nije dobio administrativno odobrenje izdato na osnovu kvalifikacije podnosioca zahtjeva kao i prirodu i metode istraživanja“.
12. Pokretanje inicijative pred nadležnim ministarstvima za dopunjavanje liste sudskih vještaka za oblast procjene umjetnina i utvrđivanje autentičnosti i izvornosti umjetnina i kulturnih dobara;
13. Podizanje svijesti civilnog društva kroz posebne akcione programe (brošure, izložbe, predavanja, radionice, saradnja sa medijima...) kroz afirmaciju i značaj očuvanja kulturno-historijskog i umjetničkog nasljeđa Bosne i Hercegovine.